

3. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ. Видавничий центр : Академія, 2007. 752 с.

4. Нестайко В. Вибрані твори : В 2-х . Київ : Веселка, 1990. Т. I : Тореадори з Васюківки : Трилогія про пригоди двох друзів. 495 с.

5. Нестайко В. Чому я пишу для дітей. *Література. Діти. Час*. 1989. Вип. 14.

6. Овдійчук Л. Всеволод Нестайко – майстер пригодницької прози. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2015. № 2. С. 35–38.

7. Cawelti J. G. Adventure, mystery, and romance : Formula stories as art and popular culture. Chicago : University of Chicago Press, 1977. 344 p.

Оголь Анастасія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – пригодницька дитяча література ХХ століття.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

Вікторія Денисюк

ПСИХОЛОГІЗАЦІЯ ПОРТРЕТІВ У РОМАНІ «СМАРАГД» ВАЛЕНТИНИ МАСТЕРОВОЇ

Валентина Мастерова відома журналістка й громадська діячка, майстриня художнього слова. Відзначена у міжнародних та всеукраїнських конкурсах: «Гранослов», «У свічаді слова», премія ім. Василя Стуса та інші.

Найбільшу славу принесли два її знакові романи «Суча дочка» та «Смарагд», які вражають життєвою правдою, де зло керує і править над добром. Тексти

вражають символічністю та метафоричністю, де авторка реальні речі не називає своїми іменами, а намагається надати їм нового алегоричного значення. Завдяки такій авторській манері письма, кожен може переосмислити прочитане і зробити власні висновки: охарактеризувати вчинки та дії героїв, виходячи з власних міркувань та суджень.

Художній світ роману – конфліктне тертя двох світобачень: дитячого, та дорослого. Ці теми завжди викликають у письменників та читачів особливий інтерес та сильні емоції, адже воно наповнене уявою, захопленням красою персоніфікованої природи, пошуком довірливої-чистої любові. Доросле світобачення руйнує гармонію довіри, вбиває паростки любові, демонструє диктат сили і пристосуванства, розхитуючи систему загальнолюдських цінностей. До цієї теми зверталися такі українські майстри слова, як Марко Вовчок, Б. Грінченко, І. Франко, М. Коцюбинський, Гр. Тютюнник, В. Близнець, Ліна Костенко та інші.

Мета статті полягає у дослідженні складних образів та їх світоспийняття у романі «Смарагд» В. Мастерової.

Вторгнення несправедливого світу на територію дитинства подано пронизливо: різкий голос Марти, яку Данило (Даньо) має називати матір'ю, змушує дитину ховатися в лісі. Свіжість хлопчиковаго світосприйняття поєднується з інтуїтивним розпізнаванням сутності речей, з покликом крові – піти до циганського табору за Ізабеллою, справжньою матір'ю, бути вільним від домашньої тиранії, де єдиною захисницею є бабця. Між цими двома почуттями губиться Данило Туманич, хлопчик з прізвиськом батька та душею матері: *«Хлопчик злякано зіщулювся й увібрав голову в плечі. У хаті під портретом Леніна лежала нагайка. Батько ніколи не клав її в інше місце, бо ці дві речі були для нього символами: перша – розуму, друга – покори. Часто брав нагайку, і часто вона опускалась на плечі малого або його старшого брата – Юрка, мовчазного, з чорними, як в Даня, кучерями, але темно-карими очима. У Данилка ж очі*

блакитні, аж прозорі, немов на диво всім, хто помічав ту блакить під ламаними дугами бровенят» [3, с. 12].

Нарація експозиції нагадує розхитування між двома полюсами: світобачення Даня й авторського ставлення до персонажа – під батькову нагайку, яка лежить на почесному місці, під портретом Леніна. Декодування цієї деталі дає змогу оцінити і тяжіння до символізму в репрезентації часу, й авторський сарказм над його ідеями. Відмовився Григорій Туманич від свого роду, аби посісти крісло парторга колгоспу, та задля власної вигоди готовий показувати свою дволикість: *«– А чого – ні за кого? – перепитав зацікавлено дяк. – А Данило? – Данило? – Марта засміялася, і від того сміху так стислися кулаки у хлопця, що аж пальцям стало боляче. – Грицько замогоричив його в Рахів циганам. – Як це? – не зрозумів голова. – А так, – розповідала, як розповідають про когось стороннього, а не того, хто стільки років казав їй: «Мамо». – Уже й телеграма прийшла, що все гаразд. Обкрутили дурника, а тепер татусь н'є без просвітку» [3, с. 45].* Його обмеження права матері на спілкування з рідними, методи виховання синів, можуть нагадати репресію тоталітарного режиму, що стосувався української інтелігенції.

В об'єкті дослідження Валентини Мастерової широкий спектр ситуацій морального вибору: голос роду, віра, мова, спосіб життя і фізичне виживання, тортури, реалії сьогодення, реалізація Божого таланту, дружба, кохання, армійське побратимство, служіння людям, Господові все те, через що проходить людина протягом свого життя.

Героя з циганською зовнішністю, гордою вдачею й українською душею (часто ці особливості, прирікають бути об'єктом підозр у злочинах, які не скоювались) подано в неоромантичному ключі: *«Даню часто хотілося піти з дому. А коли грався із сусідськими дітьми в піжмурки, ховався так, що його довго не могли знайти. Одного разу, ховаючись, протиснувся у двері напівзруйнованої церкви. Давня церква була порожньою, тільки лики святих проступали з-під посірілої крейди» [3, с. 33-34].* Батько мав

непереборне бажання зламати непокірного Данила, який муляє очі як нагадування про колишню Грицеву закоханість. Доля, яка зовсім непривітна до хлопця творить химерний глухий кут нереалізованості недолюбленого сина як у родинному колі, так і в пісенному таланті, й у пошуках життєвого призначення.

Неупереджене ставлення наратора до персонажів дає змогу неоднолінійного розкриття характерів Данилових побратимів: по-батьківському суворого старшини Татомама; щирого відчайдуха Олега, якому «не однаково», хто завтра поруч піде в бій; підсілого на наркотики Андрія Кравченка – одного з армійських «дідів», який втратив сон і спокій через власну причетність до жорстокості війни.

У кожного – своя правда і власні критерії оцінювання дійсності. Знайомство з ними, зіставлення сукупності правд та підходів забезпечують всебічне, стереоскопічне зображення ситуацій і філософське осмислення життєвого кредо кожного, поданого точною ємкою фразою. А «золото душі» авторки, влучно зауважене Юрієм Мушкетиком у передмові до роману, виявляє себе у стефаниківській співчутливості до долі маленької людини.

Так, конфлікт батьки-діти простежується не тільки між Данилом-Варфоломієм і батьком-мачухою, а й у ставленні Григорія Туманича до своєї матері, сербської циганки Маріуци. Чи не тому, що мачуха *«ненавиділа, як люди ненавидять тих, хто знає усі темні відтінки їхньої душі»*, а *«в серці Григорія не було місця для своїх синів»*, протест головного героя виявлено жестом – Даньо насмілився спинити батькову руку з нагайкою.

Тугий конфліктний вузол не розв'язується й зі смертю бабусі Маріуци: затятий Григорій їдко висміює Данилове моління за упокій як акторство. Ненависть до синів повертається до Григорія бумерангом жінчиної нелюбові. Зламаний відкриттям подружньої зради Марти, перед якою мав єдиний страх, що дізнається, як він її любить, і тоді може з нього ліпити, як із глини, він втікає від жорстокої реальності в горілку.

Мотив нелюбові у сюжетних колізіях набуває нових вібрацій злочину і покарання. За непокору батьковій волі – втечу із заручин – Данила покарано роботою на фермі, за носіння хрестика – єдиної пам'яті про матір – хлопця виключено з технікуму.

Григорієва мета – зламати непослуха, домогтися підкорення своїй волі, і він використовує усі можливі методи. Цьому допомагають різні ситуації: і воєнна «м'ясорубка», і викрадення документів і речей у скаліченого Данила на столичному вокзалі, що обертається його ж затриманням як злодія; бунтарство і незалежність юнака стає приводом для численних спроб його приниження, як архімандритом Печерської Лаври Іанофаном, де прагнув знайти душевний спокій після Афганістану, так і заїжджих кацапчуків.

Конфлікт почуття і обов'язку варіюється в сюжетній лінії кохання: ще юнаком Данило був «замогоричений» власним батьком на шлюб із циганкою Софією без відома та згоди хлопця. Застосувавши наркотики, його «ловлять на гарячому» у влаштованій пастці, погрожують помстою за порушення традиції. Не спокушають юнака ні багатство, ні кар'єра ресторанного співака. Втікаючи, він усвідомлює: проти нього у змові весь світ, навіть бабця, яка, знаючи, не попередила про небезпеку. Довіру до людей втрачено, чистоту душі скаламучено.

Не готовий Данило відповісти взаємністю й на кохання технікумівської красуні Марго, яка з розпачу через його байдужість до неї тонко мстить: «– Заспокойся, Маргаритко. Ти найкраща з усіх дівчат на нашому курсі. Повір, у тебе попереду велика любов. Справжня. А мені прости, – провів долонею по її волоссю, легенько торкнувся пальцями обличчя. Хотів щось іще відчутти, ніж звичайне співчуття, але все в ньому ніби вмерло від тієї, одурманеної гашишем, ночі» [3, с. 71]. Нарешті, спалахнув першим коханням до Мирослави, але, фізично скалічений Афганістаном, кинутим у страшне пекло чужої війни: «Данило дерся по камінню, нічого не відчуваючи, окрім

люті, автомат у руках не замовкав ні на хвилину. Його висока кремезна фігура виділялася між іншими, і раз у раз близько дзизкали кулі. Та лише коли позаду хтось голосно зойкнув, він різко спинився, вирізняючи зойк болю між іншими криками. Повернувся і побачив, як неподалік упав механік їхнього бетеера» [3, с. 107], не хоче зв'язувати своєю безпомічністю сільської красуні, тому свідомо відштовхує її, глибоко тамуючи почуття.

Письменниця акцентує внутрішню зосередженість на оцінюванні почутого та глибокому переживанні несподіваного відкриття: батюшка живе не лише серцем. Читач усвідомлює, що Михайло Михайлович серце віддає дітям, як і В. Сухомлинський, а отже, очікував, що і його співрозмовник обрав свій шлях серцем. Тож «в'язання» вікон зі звичайного об'єкта праці над оновленням храму стає метафорою світобачення персонажів-деміургів, кожен із яких по-своєму опікується майбутнім села. Це прихований, пунктирно означений конфлікт героїв одного полюсу – позитивного.

Отже, кожен сюжетний епізод – це повноцінна новела, де конфліктність буття і необхідність морального вибору сконденсовані до стислих діалогів, у яких проявляються характери, а художня деталь слугує філософському узагальненню в символічному ключі двох світобачень.

Література

1. Ковалюк Б. Чоловіче й жіноче начало романній прозі В. Мастерової. Літературознавчі студії : збірник наукових праць. Вінниця : ТВОРИ, 2020. Вип. 14. С. 376–382
2. Мастерова В. Письменники Чернігівщини : біобібліографічний довідник. Чернігів – Ніжин, 2005. URL:http://crb.edukit.cn.ua/downloadcenter/literaturna_chernigivschina/valentina_mastyerova/pvi
3. Мастерова В. *Смарагд* : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 288 с

Денисюк Вікторія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – українська жіноча проза кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Ткаченко В. І.

Юлія Бурдейна

ТЕМА ЖИТТЯ І СМЕРТІ В ОПОВІДАННІ ГАЛИНИ КИРПИ «МІЙ ТАТО СТАВ ЗІРКОЮ»

На превеликий жаль, навіть у сучасному світі для дітей існують воєнні загрози. Розглядаючи цю ситуацію потрібно зазначити, що війна – найбільше жакіття в історії людства. Це найважче випробування для народу. Найбільш беззахисними та вразливими виявляються в цей час діти. Їхнє дитинство безповоротно йде, йому на зміну приходять біль, страждання, втрати рідних та близьких. Крихітні душі дітей війна стискає металевими, холодними лещатами, калічачи їх. Саме в такому випадку, потрібно правильно пояснити та донести юним особистостям, що відбувається навкруги та як з цим боротися. На допомогу у цьому приходять дитяча література.

Ці події знаходять відгомін і в літературі для юних читачів, адже вони також є частиною цього суспільства, переживають родинні та особисті трагедії – смерть батьків, родичів, які загинули на війні («Мій тато став зіркою» (2015) Галини Кирпи, «Марта з вулиці Святого Миколая» (2015) Дзвінки Матіяш, «Казка про Майдан» (2014) Христини Лукашук, «Війна, що змінила Рондо» (2014) Романни Романів та Андрія Лесіва).